УДК 681.3.06

О.І. Петленко

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ПАСПОРТИЗАЦІЇ ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ТА ВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Стаття присвячена викладенню отриманих результатів дослідження щодо проблемних питань паспортизації потенційно небезпечних об'єктів та ведення Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів. У статті проаналізовані науково-технічна документація, чинні нормативні, нормативно-правові акти щодо процесів паспортизації та розглянута необхідність формування рекомендацій щодо внесення до них змін та доповнень, пов'язаних із впровадженням інтернет-технологій.

Ключові слова: Державний реєстр ПНО, потенційно небезпечний об'єкт, паспортизація, ідентифікація, електронний паспорт.

O. Petlenko

NECESSITY OF IMPROVING THE ORGANIZATION OF PASSPORTIZATION PROCESSES OF POTENTIALLY DANGEROUS OBJECTS AND MANAGEMENT OF STATE REGISTER OF POTENTIALLY DANGEROUS OBJECTS

The article is dedicated to presentation of results of achievements, that were produced, about problematic questions of passportization of potentially dangerous objects and management of State Register of potentially dangerous objects. In the article were analyzed scientific and technical documentation, valid normative, normative-legal acts related to the passportization processes and was reviewed the necessity for the creation of recommendations about changing and adding that related to introduction of internet technologies.

Keywords: State Register of PDO, potentially dangerous objects, passportization, identification, electronic passport.

Важливою складовою процесу ведення Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів (далі – Реєстр) є внесення інформації до бази даних (далі – БД) Реєстру на підставі даних паспортів потенційно небезпечних об'єктів (далі – паспорт ПНО). Практичний досвід оброблення інформації паспортів ПНО, які надходять до Науково-дослідного, проектно-конструкторського та технологічного інституту мікрографії (далі – НДІ мікрографії), показав, що є нагальна потреба в удосконаленні процесу паспортизації потенційно небезпечних об'єктів (далі – ПНО).

На сьогодні актуальними проблемами при ведені Реєстру залишаються якісне заповнення та відповідність оформлення згідно з [1, 2] паспортів ПНО та порядок їх надходження до НДІ мікрографії.

Паспорти ПНО з неякісним інформаційним наповненням можна розділити на дві групи:

− паспорти ПНО, оформлені нерозбірливо з помилками і які потребують уточнення;

− паспорти ПНО, які не відповідають встановленим формам та вимогам паспортизації.

Важливо зазначити, що недоліки заповнення стосуються всіх без винятку форм паспортів ПНО, що свідчить про необхідність перегляду нормативно-правових актів, які регламентують процеси паспортизації ПНО та ведення Реєстру. На цій підставі й було проведено аналіз впливу вимог чинних нормативно-правових актів на процеси паспортизації ПНО та ведення Реєстру.

Розглянемо вплив вимог чинних нормативних документів та методичних розробок на процес паспортизації.

Для виявлення помилок в організації процесу паспортизації ПНО необхідно відокремити і розглянути докладно три процедури: ідентифікація об'єкта господарської діяльності, складання Переліків ПНО та оформлення паспортів ПНО.

Ідентифікація ПНО – процедура виявлення на об'єкті господарювання джерел та чинників небезпеки, на підставі яких об'єкт визнається потенційно небезпечним. Відповідно до пункту 7 [3], ідентифікації підлягають усі об'єкти господарської діяльності, які розташовані на території України і перебувають у державній, колективній або приватній власності юридичних або фізичних осіб. Таким чином, результатом ідентифікації може бути тільки одна відповідь з двох можливих: або об'єкт господарської діяльності відноситься до ПНО, або об'єкт господарської діяльності не належить до ПНО. Критерії та порядок віднесення об'єктів до потенційно небезпечних встановлено у Методиці [4].

Розглянемо етапи процедури ідентифікації.

1) Такі етапи, як:

– виявлення джерел небезпеки;

– визначення видів небезпеки для кожного з виявлених джерел;

– визначення переліку небезпечних речовин, що використовуються на об'єкті господарської діяльності, їх кількості та класу небезпеки;

– визначення відповідності об'єкта чинним нормативно-правовим актам у сфері визначення небезпечних об'єктів, –

виконуються звичайним порівнянням устаткування, технологічних процесів, речовин, які використовуються на підприємстві (об'єкті) в процесі господарської діяльності, з наведеними у відповідних документах [4, 5] переліками.

Тобто встановлюється факт наявності або відповідності, при цьому кожен факт є обов'язковим і достатнім для віднесення об'єкта до потенційно небезпечних. Ці етапи чітко визначені, логічно пов'язані між собою та дозволяють однозначно встановлювати факт наявності джерела потенційної небезпеки на об'єкті господарської діяльності. І головне, практика ідентифікації показує, що відповідальні особи ПНО надають точні та вичерпні дані за цими пунктами. Слід зауважити, що процедура встановлення наявності або відповідності не потребує будь-яких специфічних знань виконавців.

2) Такі етапи, як:

– оцінка зони поширення надзвичайної ситуації (далі – НС), яку можуть ініціювати кожне з виявлених джерел небезпеки;

– оцінка можливих наслідків НС для кожного з джерел небезпеки;

– встановлення максимально можливих рівнів НС для кожного з джерел небезпеки, –

потребують проведення розрахунків, приклади яких в Методиці [4] не наведено. Посилання на інші можливі методики розрахунків також відсутні. Очевидно, що наявність цих етапів у складі процедури ідентифікації необов'язкова. Вони здебільшого стосуються розрахунків параметрів небезпеки вже ідентифікованого ПНО, тобто визначення рівня потенційної небезпеки. Крім того, зазначені етапи, на відміну від попередніх, потребують специфічних знань і відповідного рівня освіти.

3) Такі етапи, як:

– вибір кодів НС, виникнення яких можливе на об'єкті господарської діяльності, згідно з класифікацією НС;

– аналіз показників ознак НС та визначення їх порогових значень з використанням класифікаційних ознак НС, –

повинні підсумовувати проведені розрахунки.

Таким чином, етапи, зазначені в пунктах 2) і 3), потребують проведення значної кількості розрахунків з використанням відповідних методик, тобто ці етапи необхідні для визначення ступеня небезпеки, а не факту її наявності. Їх застосування буде виправданим після проведення ідентифікації, а саме при заповненні відповідної форми паспорта ПНО. Такі розрахунки повинні проводитись відповідними фахівцями або відповідальними особами ПНО на підставі конкретних методик, як це, наприклад, передбачено в постанові [5] при декларуванні безпеки об'єктів підвищеної небезпеки. Ідентифікація ПНО, перш за все,

повинна передбачати встановлення факту наявності або відсутності потенційної небезпеки, джерела якої повинні бути наведені у вигляді переліків, таблиць або довідників.

Згідно з [3, 4] після проведення ідентифікації складається Повідомлення про результати ідентифікації (далі – **Повідомлення**), яке узгоджується з відповідним місцевим органом державного нагляду у сфері центрального захисту (далі – ЦЗ). Об'єкт господарської діяльності, визнаний як ПНО, підлягає обліку територіальними і місцевими органами державного нагляду у сфері ЦЗ. Тобто Повідомлення є підставою для внесення об'єкта господарювання до Переліку ПНО відповідної територіально-адміністративної одиниці. Але в ході дослідження виявили, що наявність у Повідомленні колонки «Рівень можливих НС» значно ускладнює його складання і призводить до спотворення інформації про об'єкт господарської діяльності. Це одна з причин появи в Переліках ПНО об'єктів, господарська діяльність яких не може бути потенційно небезпечною, таких як школи, дитячі садки, міні-котельні, магазини, торговельні зали тощо. Повідомлення повинно бути підставою для початку проведення необхідних розрахунків і визначення рівня потенційної небезпеки. Слід зауважити, що Переліки ПНО затверджуються регіональними комісіями з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (далі – комісія з питань ТЕБ та НС) раз на рік. У результаті маємо випадки, коли об'єкти, внесені до Реєстру, відсутні у відповідному регіональному Переліку ПНО.

На якість ведення Реєстру також впливає порядок надходження до НДІ мікрографії паспортів ПНО.

Є кілька варіантів їх надходження:

– від Департаменту СФД Укрдержархіву. Паспорти ПНО надходять великими партіями від різних адміністративно-територіальних одиниць;

– від Головних управлінь (Управлінь) ДСНС України, які накопичують паспорти ПНО тривалий час (деякі понад рік). Головні управління (Управління) ДСНС виключили з цієї процедури свої місцеві органи, хоча згідно з [3] вони теж наділені правом щоквартально надсилати паспорти ПНО до НДІ мікрографії;

– від сторонніх комерційних організацій (посередників). Дуже часто ці паспорти ПНО заповнені неякісно та потребують значного доопрацювання;

– безпосередньо від відповідальної особи ПНО. Іноді потрібна детальна консультація у телефонному режимі, якщо відповідальна особа розроблює паспорт ПНО самостійно.

Інколи до НДІ мікрографії надходять паспорти ПНО на об'єкти, які не можуть взагалі бути потенційно небезпечними. У Положенні [3] цей момент не відображено.

У майбутньому планується паспортизація ПНО в умовах адоптації до інтернет-технологій та впровадження електронного паспорту ПНО (далі – ЕП). Впровадження ЕП та використання інтернет-технологій дозволить більш якісно обробляти інформацію, знизити частку рутинних робіт, значною мірою покращити процеси паспортизації ПНО та ведення Реєстру, що в результаті обов'язково вплине на якість і точність інформації, яка вводиться до БД Реєстру.

На підставі вищезазначеного можна дійти висновку, що процеси паспортизації ПНО та ведення Реєстру потребують вдосконалення. Зміни до нормативно-правових актів щодо процесів паспортизації ПНО та ведення Реєстру важливо розробляти в пакеті, враховуючи всі пов'язані документи. Крім змін з організаційних питань, необхідно передбачити зміни, пов'язані з введенням ЕП та використанням технології його оброблення.

Питання використання ЕП та ведення Реєстру в умовах застосування Інтернет-технологій переходять у технологічну площину, стосуються питань самого електронного документообігу, безпосередньо форм паспортів ПНО і потребують окремого розгляду.

Ґрунтуючись на аналізі процесів паспортизації ПНО та веденні Реєстру, дійшли висновку, що недоліки в організації процесу паспортизації ПНО суттєво впливають на якість ведення Реєстру та якість інформації у БД Реєстру. Тобто нормативно-правові акти, які регламентують процеси паспортизації ПНО та ведення Реєстру, потребують удосконалення. Необхідність внесення змін до нормативно-правових актів зумовлена не тільки цією обставиною. Крім цього, більшість актів, пов'язаних з розглянутими процесами, містить

посилання на вже нечинні документи та неіснуючі державні органи. Використання Інтернет-технологій вносить особливості до зазначених процесів, що також потребує відображення в нормативно-правових актах. Для внесення змін необхідно розглянути всі документи, пов'язані з процесами паспортизації ПНО та ведення Реєстру, і визначити напрямки вдосконалення, що дозволить розробити логічно пов'язані зміни в одному пакеті.

Слід зауважити, що на процеси паспортизації ПНО та ведення Реєстру впливають і такі документи, як Положення [3, 6, 7], Методика [4], державні стандарти [8–10] та стандарт [11].

Розглянемо недоліки в організації зазначених процесів.

1. Паспортизація ПНО повинна здійснюватись відповідно до Переліків ПНО, затверджених комісіями з питань ТЕБ та НС. Однак затвердження Переліків ПНО передбачається один раз на рік [3]. Крім того, немає чітко визначеного формату інформації в Переліках ПНО. Наприклад, Переліки ПНО надходять у форматах MS Word, MS Excel або взагалі як графічний файл, що ускладнює пошук необхідної інформації про об'єкти тощо. Деякі Переліки ПНО надходять лише в паперовому (машинному) вигляді або взагалі не надходять.

Частина Переліків ПНО має такі суттєві недоліки, як:

– недотримання форми Переліку ПНО, наведеної в додатку 2 [3];

– помилки в реєстраційних номерах;

– наявність у першому розділі незареєстрованих у БД Реєстру об'єктів;

– внесення в другий розділ об'єктів підвищеної небезпеки;

– внесення об'єктів у третій розділ на підставі зміни відповідальної особи ПНО тощо.

Такі недоліки Переліків ПНО значно ускладнюють роботу з пошуку та ідентифікації об'єктів господарювання.

2. Галузеві Переліки ПНО, які повинні складатись відповідними центральними органами виконавчої влади і щорічно надаватись до Департаменту СФД Укрдержархіву [3], на практиці не існують.

3. Потребують удосконалення вимоги до третього розділу Переліків ПНО, де наведені об'єкти, які необхідно виключити з Реєстру. Необхідно конкретизувати – або розділ заповнюється на підставі інформації держателя Реєстру, або держатель Реєстру виключає ПНО, спираючись на інформацію третього розділу. Потрібно визначити, на якому рівні і на підставі яких документів приймається рішення:

– про виключення ПНО з Реєстру;

– про виключення джерела небезпеки з БД Реєстру.

4. Оцінку можливих збитків від НС пропонується проводити за Методикою [12]. Ця Методика розроблялась для визначення розмірів шкоди від наслідків НС, завданих здоров'ю людей та об'єктам національної економіки. Тобто за фактом, який відбувся. Зрозуміло, що розрахунки за цією Методикою не можна застосовувати під час прогнозування наслідків НС.

5. За чинною Методикою [4] об'єкт господарської діяльності визнається потенційно небезпечним за умови наявності у його складі хоча б одного джерела небезпеки, здатного спричинити НС місцевого, регіонального або державного рівня. Але ця вимога входить у протиріччя з терміном ПНО, визначеним Законом [13], «**потенційно небезпечний об'єкт** – об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії». Необхідно розмежувати наявність небезпеки від рівня небезпеки. Визначення об'єкта господарювання як ПНО – це, перш за все, встановлення факту наявності потенційної небезпеки, джерела якої повинні бути чітко визначені.

6) Окрема група питань пов'язана з формами паспортів ПНО.

Проаналізувавши [3], отримали, що у пункті 18 перелічуються назви форм паспортів, починаючи з 1НС і до 9аНС, хоча вже існують форми 10НС − 12НС та розроблені форми 13НС – 16НС. Завантажити необхідну форму пропонується з сайта МНС з відповідним посиланням.

У цьому ж наказі [3] виявили, що вимога пункту 26 про затвердження форм паспортів на рівні центрального органу виконавчої влади недоцільна. Кожна форма специфічна, розробляється для конкретного виду господарської діяльності та з урахуванням технології оброблення паспортів ПНО. Тому питання зміни і вдосконалення форм паспортів повинні розглядатись на рівні, як максимум, держателя Реєстру і вирішуватись у робочому порядку. Це стає особливо актуальним із введенням ЕП та використанням інтернет-технологій. На рівні центрального органу виконавчої влади доцільно встановити обов'язкові реквізити паспорта ПНО, притаманні для будь-якої його форми.

Також у пункті 19 [3] зазначено, що паспорт ПНО повинен заповнюватись у повному обсязі з додержанням вимог щодо чіткості заповнення та однозначного тлумачення наведеної інформації. Хоча на практиці до НДІ мікрографії надходять паспорти, заповнені без урахування встановлених розмірностей або взагалі заповнені авторучкою з погано розбірливим текстом. Формати оформлення електронного та паперового паспортів ПНО також повинні відноситись до обов'язкових вимог.

Практичний досвід обробки паспортів ПНО показує, що значна їх кількість оформлюється без будь-яких розрахунків. Інформація, яка міститься в цих паспортах, як правило, неповна, недостовірна, суперечлива. Тому інформаційне наповнення паспортів ПНО може не завжди відображати дійсну ситуацію небезпеки ПНО. Особливо це стосується ПНО, які за критеріями постанови [5] не досягли рівня підвищеної небезпеки, але різниця в показниках незначна.

Тому при заповненні ЕП необхідно передбачити вимогу посилання на автора розрахунків або посилання на методики, на підставі яких вони проведені.

Крім того, слід зауважити, що з введенням ЕП та використанням інтернет-технологій з'являються додаткові поняття та взаємовідносини між учасниками процесу ведення Реєстру, які забезпечують збір, накопичення та актуалізацію інформації щодо небезпечних об'єктів, адміністрування БД Реєстру.

У відповідних нормативно-правових актах необхідно визначити основні вимоги, що висуваються до ЕП, перелік обов'язкових реквізитів ЕП та розкрити значення термінів:

– ЕП;
– обов'язкові реквізити ЕП;
– обов'язкові атрибути ЕП;
– індивідуальний обліковий запис;
– реєстраційний портал;
– реєстрація ЕП тощо.

З початком використання інтернет-технологій постає необхідність в існуванні проміжної БД Реєстру. У подальшому постане необхідність, крім основної і проміжної БД Реєстру, мати інформаційну БД Реєстру, яка буде призначена безпосередньо для інформування громадськості, та можливо базу даних користувачів. Ці поняття вже стосуються структури Реєстру, яка також потребує розвитку і відображення в нормативно-правових актах.

У процесі ведення Реєстру на підставі даних паперових паспортів ПНО не виникало питань щодо їх обліку і зберігання. Усе ґрунтувалось на вимогах діловодства. З уведенням в дію ЕП та використанням інтернет-технологій правила обліку та зберігання ЕП потребують додаткового відображення у нормативно-правових актах. Взагалі, враховуючи розвиток застосування електронного документообігу та обмежений строк дії паспортів ПНО, вимоги щодо правил їх зберігання потребують перегляду, особливо з питань технології зберігання.

У висновку проведеного аналізу документів, які впливають на процеси паспортизації ПНО і ведення Реєстру, та підсумовуючи розглянуті недоліки з урахуванням напрямів розвитку Реєстру, був визначений пакет нормативно-правових актів, які потребують змін і доповнень. Запропонований пакет включає Положення [3, 6, 7], Методику [4], державні стандарти [8–10] та стандарт [11].

Отриманий перелік проблем у відповідних нормативно-правових актах, які потребують змін і доповнень, наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Порівняльна таблиця отриманого переліку проблем у нормативно-правових актах, які потребують змін і доповнень з питань організації процесів паспортизації ПНО та ведення Реєстру

№.	Існуючі проблеми в організації процесів паспортизації ПНО та ведення Реєстру	Нормативно-правові акти, які потребують змін і доповнень
1	Відсутність нових понять, пов'язаних з використанням інтернет-технологій: – держатель Реєстру; – адміністратор Реєстру; – ЕП; – обов'язкові реквізити ЕП та ін.	Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів [6]; ДСТУ 7134:2009 [8]; ДСТУ 7135:2009 [9]
2	Необхідність відображення змін у відносинах між учасниками процесу ведення Реєстру, пов'язаних зі змінами в законодавстві та з застосуванням інтернет-технологій. Необхідність визначити додаткові правила, пов'язані з введенням ЕП та використанням інтернет-технологій	Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів [3]; Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів [6]; Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів [7]; ДСТУ 7136:2009 [10]
3	Необхідність спростити етап проведення ідентифікації ПНО, зокрема визначення рівня НС віднести до процесу паспортизації ПНО та ін.	Методика ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів [4]; Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів [3]
4	Необхідність внесення змін і доповнень до порядку реєстрації ПНО у Реєстрі	Стандарт надання Державним департаментом страхового фонду документації адміністративної послуги щодо видачі Свідоцтва про реєстрацію об'єкта у Державному реєстрі потенційно небезпечних об'єктів [11]
5	Необхідність внесення змін у зв'язку з наявністю в нормативно-правових актах посилань на вже нечинні документи та неіснуючі державні органи	Усі зазначені в таблиці нормативно-правові акти

Зміни та доповнення до нормативно-правових актів, які впливають на процеси паспортизації ПНО та ведення Реєстру, повинні розроблятися з урахуванням таких вимог:

– спростити ідентифікацію ПНО;

– уніфікувати форми паспортів ПНО;

– уточнити методики, необхідні для проведення розрахунків показників небезпеки;

– розмежувати процеси ідентифікації та паспортизації;

– ввести нові терміни та визначити додаткові правила, пов'язані з введенням ЕП та використанням інтернет-технологій;

– усунути можливі суперечності з відповідними нормами законодавства Європейського Союзу в галузі техногенної (промислової) безпеки.

Проведений аналіз науково-технічної документації, чинних нормативних, нормативно-правових актів, які регламентують процеси паспортизації ПНО та ведення Реєстру, показав необхідність внесення до них змін щодо організації зазначених процесів та доповнень, пов'язаних із впровадженням інтернет-технологій

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до наказу МНС України від 18 грудня 2000 р. № 338 «Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів» : наказ МНС України від 16 серпня 2005 р. № 140, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01 вересня 2005 р. за № 970/11250 // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 35.
2. Про затвердження Регламенту моніторингу потенційно небезпечних об'єктів : наказ МНС України від 11 жовтня 2004 р. № 110 [із змін.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mns.gov.ua/sfdu/nakaz_%20110.pdf
3. Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів : наказ МНС України від 18 грудня 2000 р. № 338, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 24 січня 2001 р. за № 62/5253 [із змін.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0062-01
4. Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів : наказ МНС України від 23 лютого 2006 р. № 98, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 20 березня 2006 р. за № 286/12160 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 12.
5. Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 956 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/956-2002-%D0%BF
6. Про затвердження Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів : постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1288 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1288-2002-%D0%BF
7. Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів : наказ МНС України від 06 грудня 2003 р. № 425, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 грудня 2003 р. за № 1238/8559 [із змін.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1238-03
8. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів. Основні положення [Текст] : ДСТУ 7134:2009. – [Чинний від 2010–07–01]. – К. : Держстандарт України, 2009. – 16 с. – (Державний стандарт України).
9. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Паспорт потенційно небезпечного об'єкта. Загальні вимоги [Текст] : ДСТУ 7135:2009 – [Чинний від 2010–07–01]. – К. : Держстандарт України, 2009. – 10 с. – (Державний стандарт України).
10. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Моніторинг потенційно небезпечних об'єктів. Порядок проведення [Текст] : ДСТУ 7136:2009 – [Чинний від 2010–07–01]. – К. : Держстандарт України, 2009. – 12 с. – (Державний стандарт України).
11. Про затвердження Стандарту надання Державним департаментом страхового фонду документації адміністративної послуги щодо видачі Свідоцтва про реєстрацію об'єкта у Державному реєстрі потенційно небезпечних об'єктів : наказ МНС України від 12 листопада 2010 р. № 1016, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 09 грудня 2010 р. за № 1235/18530 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1235-10
12. Про затвердження Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру : постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/175-2002-%D0%BF
13. Про об'єкти підвищеної небезпеки : закон України від 18 січня 2001 р. № 2245-III [із змін.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2245-14